

**SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK A KÉSZÜLŐ
UKRÁN–MAGYAR SZÓTÁRHOZ**
Előszó és mutató a szótárból

Udvari István

ELŐSZÓ

ПЕРЕДМОВА

1998 év végén határoztam el, hogy meggazdagítom a magyar kultúrát egy ukrán–magyar szótárral. Gyakorló tanárként ugyanis szembe kell néznem azzal, hogy nincs használható ukrán–magyar szótár. Az egyetlen általános ukrán–magyar szótár közel negyven éve (1963), kis példányszámban jelent meg, s mára már minden tekintetben elavult. Igaz ugyan, hogy több szakszótár is megjelent már, de ezek egyike sem felel meg a mai minőségi és mennyiségi követelményeknek.

A szótár szoros betűrendbe sorolt szócikkekkel áll; a szócikkek szócikkfejből és szócikktestből épülnek fel.

A címszók

Munkánk kezdeti fázisában a címszavakat a legújabb kétnyelvű, az ukrán–cseh szótár alapján

1998 року до мене прийшло рішення збагатити угорську культуру українсько–угорським словником. Як викладач-практик, я відчув нагальну потребу створення такого словника. Слід зауважити, що досі вже з'явилася низка галузевих словників, але жоден з них не відповідає сьогodнішнім якісним і кількісним вимогам. Єдиний існуючий українсько–угорський універсальний словник (1963 р.) вже функціонально вичерпав себе.

Даний словник складається із словникових статей, розташованих у алфавітному порядку; словникова стаття складається з основного (реєстрового) слова та власне словникової статті.

Реєстрові слова

У початковій фазі роботи над словником ми орієнтувалися на найновіший двомовний українсько–че-

jelöltük ki, bár annak szóanyagát többen is bírálták, sokallva benne a nyugatukrán, valamint az ukrán diaszpórához köthető elemeket. A címszavak jegyzékét kétnyelvű szótárak és ukrán egy nyelvű értelmező szótárak, továbbá szépirodalmi művek, időszaki kiadványok stb. alapján véglegesítettük.

A szócikkek élén álló szócikkfejben a címszók a szótár szövegtestéből tipográfiaileg kiemelve helyezkednek el, vastagon szedve: **газда, ткач, українець**. Ha a címszónak van hangtani vagy alakváltozata, azt szintén kövéren szedve külön címszóként kezeljük, nyíllal (→) utalva a fő szócikkre: **яловіць** → **ялівець**; **юрмище** → **юрбище**; **тупаніна** → **тупіт**; **лоба́стий** → **лоба́тий**

A homonimák. – A magyar lexicográfiai hagyományoknak megfelelően a homonimákat, az azonos alakú – de különböző jelentéstartalmú – címszókat arab, emelt indexszámmal különítettük el egymástól: **товá́р¹** áru, árucikk; **портéка**; **товá́р²** (szarvas)marha, barom, jószág; **ба́л¹** bál, táncmulatság, tánces(tély); **ба́л²** 1. pont 2. fok, erősségfok, szélesebbégfokszám 3. *isk* érdemjegy, jegy, osztályzat.

ський словник, хоча його словниковий матеріал загалом критикувався з боку спеціалістів. Зокрема, вони піддавали сумніву доцільність введення значної кількості західноукраїнських елементів, а також тих, що пов'язані з мовою діаспори.

Пізніше ми доповнили реєстр слів також на основі інших існуючих двомовних та тлумачних словників української мови, творів художньої літератури та періодичних видань тощо.

На початку словникової статті стоїть основне (реєстрове) слово, яке виділено типографським способом, набраним чорним шрифтом: **газда, ткач, українець**. Якщо реєстрове слово має фонетичні або морфологічні варіанти, то кожен з них теж набраний чорним шрифтом, а стрілка (→) від нього вказує на головну словникову статтю: **яловіць** → **ялівець**; **юрмище** → **юрбище**; **тупаніна** → **тупіт**; **лоба́стий** → **лоба́тий**

Омоніми. – Згідно угорської лексикографічної традиції омоніми, тобто слова однакові за формою, але різні за значенням, ми даємо в окремих словникових статтях, позначаючи їх арабськими індексовими цифрами: **товá́р¹** áru, árucikk; **портéка**; **товá́р²** (szarvas)marha, barom, jószág; **ба́л¹** bál, táncmulatság, tánces(tély); **ба́л²** 1. pont 2. fok, erősségfok, szélesebbégfokszám 3. *isk* érdemjegy, jegy, osztályzat.

A minősítésekről. – A magyar lexikográfia hagyományaihoz kapcsolódva szótárunkban a címszavakról paradigmák segítségével nyújtunk nyelvtani információt. A paradigmátípusokra arab számokkal, az altípusokra pedig álló nagy latin betűkkel utalunk. A paradigmatikusan nem változó címszavak szófaját külön jelöljük: **агов** *isz*; **серед** *elölj*; **тихо** *hat*. A címszavak szófaját akkor jelöljük még a megfelelő rövidítésekkel, ha az többféle szófaji értékkel bír: **бідолáшний** I. *mn* szegény, szerencsétlen, nyomorult **бідолáшний** II. *fn* szegény, vagyontalan, szájalomraméltó, nyomorult személy. A szaknyelvi, tájféldrajzi, csoport, ill. rétegnyelvi vagy stilisztikai minősítések az ukrán címszóra vagy annak valamelyik jelentésére vonatkoznak: **юпка** *kel*; **сарáка** *nyug*; **легінь** *nyug*; **юбка** *músz*; **маркіз** *tört*; **такелáж** *haj*; **бáцати** *szleng*; **хáза** *argó*.

A szócikktest, a szócikk szerkezete

A címszavak főbb magyar jelentéseit kövérített arab számokkal választjuk el. Az egyes jelen-

Про маркування. – Відповідно до традиції угорської лексикографії граматична інформація про реєстрові слова у нашому словникові подана за допомогою парадигм. На типи парадигм вказують арабські цифри, а на підтипи – великі латинські літери. У випадку слів, які не мають своєї парадигми, вводиться покажчик, що вказує до якої частини мови належить це слово: **агов** *isz*; **серед** *elölj*; **тихо** *hat*.

Специфічною рисою української мови є слова, які мають ознаки декількох частин мови. Для позначення таких слів у словнику вживаються відповідні скорочення, що вказують на належність до конкретної частини мови: **бідолáшний** I. *mn* szegény, szerencsétlen, nyomorult **бідолáшний** II. *fn* szegény, vagyontalan, szájalomraméltó, nyomorult személy. Маркери на визначення територіального поширення, соціальної та стилістичної стратифікації слова стоять після реєстрового слова, або одного з його значень: **юпка** *kel*; **сарáка** *nyug*; **легінь** *nyug*; **юбка** *músz*; **маркіз** *tört*; **такелáж** *haj*; **бáцати** *szleng*; **хáза** *argó*.

Структура словникової статті

Угорські основні відповідники реєстрового слова відокремлюємо один від одного арабськими цифра-

tésekhez lehetőségeink szerint a jelentéseket pontosító, árnyaló, illusztráló anyagot is adunk: egyszerű szókapcsolatokat, állandósult kifejezéseket, szólásokat, közmondásokat. Az állandósult szókapcsolatok, frazeologikus kifejezések elé telt kör (●) szimbólumot tettünk. A szócikken belül, az azonos eredetű, de jelentésükben és szófajukban különvált kettős, esetleg többszófajú címszókat római számmal különböztetjük meg. Ilyen esetekben a könnyebb használhatóság érdekében a címszót minden esetben kiírtuk a római szám után.

Szükség esetén feltüntetjük a címszó vagy egy adott jelentésének mondattani kapcsolódását jelölő vonzatát. A magyartól eltérő vonzat feltüntetése az adott jelentés megértését, egyértelműsítését segíti elő.

Ige. – A címszavakban szereplő ukrán igéknek az ukrán szótári alakját – a főnévi igenevet adjuk meg, a magyar megfelelőik pedig a magyar szótári formában – egyes szám 3. személyben állnak. Az ukrán igék egyik legfontosabb jellemzője a szemlélet kategóriája, melynek elsajátítása a magyar anyanyelvűek számára sok gondot okoz. Az ukrán nyelv folyamatos és befejezett szemléletű igéket ismer. A folya-

mi, які набрані жирним шрифтом. Задля розкриття окремих відтінків значень, по можливості, подаємо уточнюючий, контекстуальний матеріал: прості словосполучення, фразеологізми, прислів'я та приказки. Перед такими стійкими виразами ставимо спеціальний символ – чорний кружок (●). У межах словникової статті римськими цифрами відокремлюються слова, що є споріднені за походженням, але які у своєму розвитку розійшлися у значенні та належать до різних частин мови. У цьому випадку для полегшення користування реєстрове слово повторюється після римської цифри. У необхідних випадках, ми вводимо до статті приклади керування, що вказують на синтаксичні зв'язки слова, які відрізняються від угорського відповідника. Це допомагає розкрити значення таких слів.

Дієслово. – В українських дієсловах згідно традицій української лексикографії подаємо *інфінітив* (неозначену форму), а в угорських відповідниках, форму третьої особи однини, як прийнято в угорській лексикографії. Однією з найважливіших граматичних ознак українського дієслова і категорія *виду*. Суттєвою проблемою є її засвоєння носіями угорської мови. В українській мові є дієслова доконаного та недоконаного виду. Дієслова недокона-

matos igék be nem fejezett, tartós jellegű cselekményt jelölnek, a befejezett szemléletűek pedig a cselekmény befejezettségét, lezártságát jelzik. Ha az igék szemlélet szempontjából párt alkotnak, akkor szótárunkban a folyamatos igék állnak a szócikk élén. Az igereszemléletet a 11 kötetes ukrán értelmező szótár alapján határozzuk meg. Az igeragozást paradigmaticusan, táblázatok segítségével mutatjuk be. Amennyiben a ragozás során változás figyelhető meg, vagy más okból ezt szükségesnek tartjuk, megadjuk a címszó-ige egyes szám 1., 2. és többes szám 3. személyű alakjait. Ki kell térnünk az igeállapot nyelvtani kategóriájára is. Az ukrán nyelvben cselekvő is szenvedő állapotú igék vannak. Ha a szenvedő ige jelentése automatikusan megérthető a megfelelő cselekvő módú párjából, akkor azt nem minden esetben tüntettük fel, ezért azt tanácsoljuk a szótár használóinak, hogy a szenvedő igék (általában **-ся** végűek) jelentéseinek feltáráshoz tanulmányozzák át a megfelelő cselekvő (**-ся** nélküliek) igék jelentéseit is.

Főnév. – Nullvégződésű főnevek esetében a címszót az egyes szám birtokos esetforma követi: **том -а; ліс -у; рўсин -а**. Ha itt a címszó végén különböző típu-

ного виду означають дію в процесі її розгортання, а закінченість дії показують дієслова доконаного виду. Ми керувалися принципом, якщо дієслово має пару: доконане-недоконане, в словниковій статті на першому місці подавалась форма доконаного виду. Щоби уникнути хибних тлумачень, дієслова для словника визначалися за 11-томним тлумачним словником української мови. Дієвідмінювання показуємо парадигматично, за допомогою таблиць. Якщо в процесі дієвідмінювання відбуваються зміни, або з інших причин вважаємо це доцільним, позначаємо 1, 2 особи однини і 3 особу множини. Мусимо зауважити про ще одну граматичну категорію українського дієслова – *стан*. Вона складається з форм пасивного та активного стану. В нашому словнику не завжди дається угорський відповідник значення дієслів у пасивному стані. Зокрема, це стосується дієслів, у яких ця форма легко виводиться з форми активного стану. Тому рекомендуємо користувачам словника у разі відсутності тлумачення, звертатися до значень форм активного стану дієслів.

Іменник. – У випадках іменників з нульовим закінченням у словниковій статті подається форма родового відмінку: **том -а; ліс -у; рўсин -а**. В словах, де при відмінюванні

sú magánhangzóváltozások figyelhetők meg, szótárunk ezt úgy tükrözi, hogy a változás előtti mássalhangzótól kezdve adja meg a birtokos eset formáját (**компетентність** -ности; **європéець** -пéйця; **угóрець** -рця), az ide vonható egyszótagú nullvégződésű szavak birtokos esetét pedig teljes formában: **кiнь** коня; **дeнь** дня. A paradigmaticusan nem változó – paradigmatisokba nem sorolt főnevek nemét megadjuk: **депó** *nrag s*; **таксі** *nrag s*. A szótár használói számára gondot jelenthet a főnevek nyelvtani nemének meghatározása, amit általában a szótár végén található paradigmatis táblázatok adnak meg. Így csupán a **ь**-ге végződő him- és nőnemű (**квітeнь** *h*; **учи-тель** *h*; **повiнь** *n*; **тiнь** *n*), a két-nemű főnevek (**незграба** *h n*; **плáкса** *h n*; **ростяпа** *h n*), valamint a nemragozható paradigma nélküli főnevek nemét tüntetjük fel külön, tehát azokban az esetekben, ahol a főnév neme (**шимпанзе** *h*; **візаві** *h*; **леді** *n*; **мадам** *n*) morfológiai szinten automatikusan nem állapítható meg. A csak többes számban használható ukrán főnevek szintén jelölve vannak: **окуляри** *tb*; **сани**. Kicsinyítő képzős főneveket csak viszonlag kis számban szerepeltetünk címszóként, főleg akkor,

відбувається чергування голосних різного типу, словник фіксує ці зміни, починаючи від попереднього приголосного: **компетентність** -ости; **європéець** -пейця; **угóрець** -рця. В односкладових реестрових словах, в яких відбуваються ці чергування, подається повна форма родового відмінку: **кiнь** коня; **дeнь** дня. У випадку іменників, які не мають своєї парадигми, вводиться покажчик, що вказує до якого граматичного роду належить це слово: **депó** *nrag s*; **таксі** *nrag s*. Для угорського користувача певні труднощі викликає визначення граматичної категорії роду іменників. Приналежність слова до роду розкривається у таблицях в кінці словника. У словниковій статті позначається тільки рід іменників чоловічого та жіночого роду на „-ь” (**квітeнь** *h*, **учи-тель** *h*, **тiнь** *n*, **повiнь** *n*), загального роду (**плакса** *h n*, **незграба** *h n*, **ростяпа**) й тих, що не мають парадигми, тобто там, де важко визначитись на морфологічному рівні: **шимпанзе** *h*, **візаві** *h*, **леді** *n*, **мадам** *n*. Окремою відміткою позначаються слова, які вживаються тільки у множині: **окуляри** *tb*; **трусси** *tb*. Зменшувальні форми іменників (демінітивні) як реестрове слово вживаємо рідко, хіба що тоді, коли вони семантично відрізняються від основних слів.

ha azok szemantikailag eltérnek az alapszótól.

Melléknév. – A rendhagyó kö-zép- és felsőfokú melléknévi alakokat önálló szócikkekben szerepeltetjük: **кращий; гірший.**

Írásjelek. – A tilde (~) a címszót helyettesíti. Szótárunkban a tildét csupán akkor alkalmazzuk, amikor a címszó változatlan alakban szerepel a példában: **жага ... ~ до знань; такий ... ~ же самий; лезо ... ~ сокири.** A szótárban többféle zárójel használatos. Sokszor alkalmazunk kerek zárójelet (), melynek többféle szerepe van. Számos esetben a hellyel való takarékoskodás céljából két magyar szót von egybe. Ha egy magyar szónak egy része kerek zárójelben van, pl. (út)irány, akkor lényegében két magyar szóval van dolgunk: útirány, irány. Csúcsos zárójelbe <> kerül az értelmi kiegészítés: az olyan magyar szó vagy szócsoport, mely az ukrán szó magyar jelentését magyarázza, bővíti, szűkíti vagy az ukrán szó, szókapcsolat használati körét közelebből meghatározza. A mai ukrán nyelvben csak szókapcsolatban, állandósult kifejezésben, vagy frazeologizmusban használatos címszót kettőspont (:) követi, azt pedig az aktuális

Прикметник. – Нестандартні, суплетивні форми ступенів порівняння прикметників подаємо окрежими словниковими статтями: **кращий; гірший.**

Позначки і розділові знаки. – Використання тильди у словниковій статті (~) заміняє реєстрове слово. Тильду вживаємо у тих випадках, якщо заголовне слово в прикладах залишається без зміни: **жага... ~ до знань; такий... ~ же самий; лезо... ~ сокири.** У словнику використовуємо дужки різної форми. Часто вживаємо округлі дужки (), які мають кілька функцій. У багатьох випадках для економії місця вони об'єднують два угорські слова. Якщо частина угорського слова взята в округлі дужки, наприклад: (út)irány, то ми маємо справу з двома угорськими словами: útirány, irány. У гострі дужки <> взяті значеневі доповнення: це таке угорське слово або (подають) угорське значення українського слова, доповнюють, звужують або виділяють коло вживання українського слова чи словосполучення. Після заголовних слів, які в сучасній українській мові вживаються тільки в словосполученнях, стійких виразах або фразеологізмах, стоїть двокрапка (:) за нею іде контекстний український вираз і його угорське значення. Напри-

ukrán kifejezés és magyar jelentése. Pl. **бэзрік:** на ~ mindenkorra, örökre; **ба́йдики:** ~ бити lopja a napot, henyél. A magyar jelentések elkülönítésére értelemszerűen a vessző vagy pontosvessző szolgál. Az illusztráló kifejezéseket és jelentésüket pontosvesszővel különítjük el. Az ukrán illusztráció és magyar megfelelőinek változatait v (= vagy) rövidítéssel határoljuk el.

клад: **бэзрік:** на ~ mindenkorra, örökre; **ба́йдики:** ~ бити lopja a napot, henyél. Для виділення угорського значення згідно змісту ставимо кому або крапку з комою. Контекстні приклади й їх значення відділяємо крапкою з комою. Варіант українських прикладів і їх угорських відповідників позначаємо скороченням v (= vagy = або).

Fontosabb forrásművek

- Андрієвська О.О. – Яворовська Л.А.:** Українсько–французький словник. Dictionnaire ukrainien–français. Paris, 1994.
- Andrusysen C. H. – Krett J. N.:** Ukrainian–English Dictionary. Українсько–англійський словник. Toronto, 1993⁵.
- Hadrovics László – Gáldi László:** Orosz–magyar szótár. I–II. Budapest, 1968³.
- Гринченко Б.Д.:** Словарь української мови. I–IV. Київ, 1907–1909.
- Годинка Антоній:** Русинсько–мадярський словарь глаголув. Nyíregyháza, 1991.
- Holovács József:** Ukrán–magyar, magyar–ukrán matematikai szótár. Українсько–угорський, угорсько–український математичний словник. Nyíregyháza, 1998.
- Гринчишин Д.Г. – Сербенська О.А.:** Словник паронімів української мови. Київ, 1986.
- Гродзінський А.М.:** Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник. Київ, 1992.
- Dobossy László:** Cseh–magyar szótár. I–II. Budapest, 1960.
- Зеров Д.К.:** Визначник рослин України. Київ, 1965.
- Льїн В.С. (ред.):** Українсько–російський словник. Київ, 1990⁷.

- Караванський Святослав:** Практичний словник синонімів української мови. Київ, 1993.
- Katona Lóránt:** Ukrán–magyar szótár. Budapest, 1963.
- Качалова А.Г. – Поремська Д.В.:** Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ, 1993.
- Кириченко І.М.:** Українсько–російський словник. I–VI. Київ, 1953–1960.
- Комп'ютерний словник.** Переклад з англійської В.О. Соловйова. Київ, 1997.
- Короткий словник бізнесмена українською та угорською мовами.** Ужгород, 1994.
- Krivács Györgyné – Tempfli László:** Ukrán–magyar katonai szótár. Budapest, 1995.
- Kuzela Zeno – Rudnyčkyj V. Jaroslav:** Ukrainisch–deutsches Wörterbuch. Українсько–німецький словник. Wiesbaden, 1987³.
- Куримський А. – Шишкова Р. – Савицький Н.:** Українсько–чеський словник. I–II. Ukrajinsko–český slovník. I–II. Praha, 1994–1996.
- Лавер В.И. – Зикань И.В.:** Русско–украинско–венгерский фразеологический словарь. Киев–Ужгород, 1985.
- Лисенко Е.І.:** Німецько–український, українсько–німецький словник. Deutsch–ukrainisches, Ukrainisch–deutsches Wörterbuch. Київ, 1994.
- Медведєва А.М. – Медведєва Н.Ю.:** Англо–українсько–російський словник усталених виразів. English–Ukrainian–Russian Dictionary of Pragmatic Idioms. Київ–Тернопіль, 1992.
- Мельничук О.С.:** Словник іншомовних слів. Київ, 1985.
- Олійник І.С. – Сидоренко М.М.:** Українсько–російський і російсько–український фразеологічний словник. Київ, 1971.
- Євген Онацький:** Українсько–італійський словник. Vocabolario Ucraino–Italiano. Roma, 1977.
- Паламар Лариса – Удварі Іштван:** Практичний словник дієслівних форм української мови. Gyakorlati ukrán igeszótár. Nyíregyháza, 1995.
- Паламарчук Л.С.:** Фразеологічний словник української мови. I–II. Київ, 1993.

Palkó István – Palkó Gyula: Magyar–ukrán, ukrán–magyar kisszótár. Угорсько–український, українсько–угорський малий словник. Ungvár, 1997.

Попель Іван – Бучинський М.О.: Українсько–словацький словник. Ukrajinsko–slovenský slovník. Bratislava, 1960.

Словник української мови. I–XI. Київ, 1970–1980.

Тараненко О.О.: Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника). Київ–Кам'янець-Подільський, 1996.

Яременко Василь – Сліпушко Оксана: Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Київ, 1998.

	Rövidítések	Скорочення
<i>áll</i>	állattan	зоологія
<i>arch</i>	archeológia, régészet	археологія
<i>argó</i>		арготизм
<i>ásv</i>	ásványtan	мінералогія
<i>átv</i>	átvitt jelentés	переносне значення
<i>bány</i>	bányászat	гірнична справа
<i>bef</i>	befejezett igealak	доконаний вид дієслова
<i>birt</i>	birtokos eset	родовий відмінок
<i>biz</i>	bizalmas	фамільярне слово або вираз
<i>csill</i>	csillagászat	астрономія
<i>dip</i>	diplomácia	дипломатія
<i>durva</i>		вульгарне слово або вираз
<i>e</i>	egyес szám	однина
<i>egyh</i>	egyházi	церковний термін
<i>él</i>	élettan	біологія
<i>előlj</i>	előljáró	прийменник
<i>ép</i>	építészet	архітектура
<i>exp</i>	nyomatékos, expresszív, kifejező	експресивна лексика
<i>felsz</i>	felszólító mód	наказовий спосіб дієслова
<i>fényk</i>	fényképészet	фотографія
<i>ff</i>	felsőfok	найвищий ступінь порівняння

<i>fil</i>	filozófia	філософія
<i>film</i>		фільм
<i>fiz</i>	fizika	фізика
<i>fn</i>	főnév	іменник
<i>foly</i>	folyamatos igealak	недоконаний вид дієслова
<i>földr</i>	földrajz	географія
<i>geod</i>	geodézia	геодезія
<i>geol</i>	geológia	геологія
<i>gúny</i>	gúnyos kifejezés	іронічний вираз
<i>gyerm</i>	gyermeknyelv	дитяча мова
<i>gyűjt</i>	gyűjtőnév, gyűjtőfogalom	збірне
<i>h</i>	hímnemű	чоловічий рід
<i>haj</i>	hajózás	судноплавання
<i>hal</i>	halászat	рибальство
<i>hat</i>	határozószó	прислівник
<i>hiv</i>	hivatalos kifejezés	офіційний вираз
<i>inf</i>	infinitivus	неозначена форма дієслова
<i>ir</i>	irodalomtudomány	літературознавство
<i>isk</i>	iskolai kifejezés	шкільний вираз
<i>isz</i>	indulatszó	вигук
<i>jog</i>	jogi szakkifejezés	юридичний термін
<i>kártya</i>		картярська гра
<i>kat</i>	katonai	військова справа
<i>kb</i>	körülbelül	приблизно
<i>kel</i>	keletukrán	східноукраїнський
<i>ker</i>	kereskedelem	комерційний термін
<i>kf</i>	középfok	вищий ступінь порівняння
<i>kics</i>	kicsinyítő	зменшувальна форма
<i>koh</i>	kohászat	металургія
<i>költ</i>	költői kifejezés	поетичний вираз
<i>közg</i>	közgazdaságtan	економіка
<i>közm</i>	közmondás	прислів'я
<i>ksz</i>	kötőszó	сполучник
<i>kv</i>	közbevett (szó, mondat)	вставні слова, речення
<i>l</i>	liter	літр
<i>ld</i>	lásd	дивись
<i>lél</i>	lélektan	психологія

<i>mat</i>	matematika	математика
<i>met</i>	meteorológia	метеорологія
<i>mgazd</i>	mezőgazdaság	сільське господарство
<i>mit</i>	mitológia	міфологія
<i>mn</i>	melléknév	прикметник
<i>msz</i>	módosító szó	частка
<i>műsz</i>	műszaki kifejezés	технічний вираз
<i>műv</i>	művészet	мистецтво
<i>n</i>	nőnemű	жіночий рід
<i>nép</i>	népies kifejezés, beszélt nyelvi	просторіччя, розмовне
<i>népkölt</i>	népköltészet	народна поезія
<i>népr</i>	néprajz	етнографія
<i>névm</i>	névmás	займенник
<i>növ</i>	növénytan	ботаніка
<i>nrag</i>	nem ragozható	невідмінюване слово
<i>nyelv</i>	nyelvtan, nyelvészet	граматика, мовознавство
<i>nyomd</i>	nyomdászat	типографічний термін
<i>nyug</i>	nyugatukrán	західноукраїнський
<i>orv</i>	orvostudomány	медицина
<i>pejor</i>	pejoratív jelentésű	зневажливий відтінок
<i>pl</i>	például	наприклад
<i>pol</i>	politikai kifejezés	політичний термін
<i>pol gazd</i>	politikai gazdaságtan	політична економіка
<i>pred</i>	állítmányi határozó	присудкове слово
<i>rad</i>	rádiótechnika	радіотехніка
<i>rég</i>	régies, elavult	застаріле слово
<i>rep</i>	repülés	авіація
<i>ritk</i>	ritkán	рідко
<i>röv a</i>	rövid alak	коротка форма
<i>s</i>	semleges nemű	середній рід
<i>sakk</i>		шахи
<i>sport</i>		спорт
<i>stb</i>		так далі (і т. д.)
<i>sz</i>	személy	(граматична) особа
<i>szính</i>	színház	театр
<i>szleng</i>		сленг
<i>szól</i>	szólás	приказка

<i>szl</i>	személytelen ige	безособове дієслово
<i>táj</i>	tájszó	діалектне слово; діалектизм
<i>tex</i>	textil(ipar)	текстильна промисловість
<i>tb</i>	többes szám	множина
<i>tn</i>	tárgyatlan (ige, igealak)	неперехідне дієслово
<i>tolv</i>	tolvajnyelv	арго
<i>tört</i>	történelem	історія
<i>tkp</i>	tulajdonképpen (=szószerinti fordítás)	дослівний переклад
<i>tréf</i>	tréfás	жартівливий переклад
<i>tud</i>	tudományos	науковий термін
<i>ünn</i>	ünnepélyes	урочисто, піднесено
<i>v</i>	vagy	або
<i>vad</i>	vadászat	мисливство
<i>vál</i>	választékos, emelkedett stílus	піднесено; високий стиль
<i>vall</i>	vallás	релігія
<i>vasút</i>		залізниця
<i>vegy</i>	vegyészet	хімія
<i>vill</i>	villamosság	електротехніка
<i>vulg</i>	vulgáris szó, kifejezés	вульгарне слово або вираз
<i>zene</i>		музика

Jelmagyarázat

- állandósult szókapcsolat,
frazeológiai kifejezés
- lásd
- szakszó; terminus technicus
- közmondás
- az alapige szenvedő-visszaható megfelelői

Г

г *nrag s g* <hang vagy betű>

написа́ти г g betűt ír;
зверні́ть ува́гу на вимо́ву
зв'я́ка г figyeljenek a g hang
kijtésére

га́блі *tb nyug* háromágú
(vas)villa; сі́нни ~ szénás villa

га́ва 1. varjú 2. szájatái (alak)

га́ви лова́ти báméskodik;

га́ву ко́вту́ти hallgat

га́вити *folly* szájatva bámul

гавіа́л -a gaviál <krokodilus>

гаволо́в -a szájatái (alak)

га́вра odu, kotorék, barlang

га́в'ячий varjú-

гага́т -y ásv gagát;

bársonyfekete, viaszfényű
barnaszén

гага́товий gagát-

га́зда *h nyug* 1. gazda, tulajdonos

2. parasztgazda 3. házigazda

газді́нити *folly* háztartást vezet

газді́ня háziasszony,

gazdaasszony

газді́вство gazdaság

газдува́ння *táj* 1. gazdálkodás

2. rendelkezés, intézkedés,

parancsolgatás

газдува́ти *folly* gazdálkodik

газе́ла → газе́ль²

газе́ль¹ -i n l. *áll* gazella (Gazella

dorcas) 2. GAZ-típusú autó

газе́ль² -i n gázel <arab

versforma>

галага́н -a 1. csupasznyakú

kakas(fajta) 2. *táj* szikra

3. zsarátnok, üszök 4. *táj* úszó

<halászhálón> 5. *táj* régi

rézpenz 6. *táj* réztál v lavór

галапа́ці *tb nyug* szűk nadrág

гале́ніт -y ásv galenit

<ólomszulfid>

га́лії -ю *vegy* gallium <Ga>

галифе́ *nrag s* lovaglónadrág,

csizmanadrág

га́лл -a gall férfi

галліці́зм -y *nyelv* gallicizmus,

francia szóhasználat v kifejezés

Га́ллія *tört* Gallia

га́лльський gall

галме́й -ю ásv kalamín, gálma

гало́н -a gallon <térfogatmérték>

гандж -y *h n* hiba, sérülés,

defektus

ганджові́тий sérült, hibás

ганджува́ти *folly* sérülést okoz

га́нок -нку (fedett) feljárt,

lépcsőtornác, veranda

га́ра rovátka, horony, vájat

гарува́ти¹ *folly* küszködik,

kínlódik, keményen dolgozik

гарува́ти² *folly* hornyol, rovátkáz

га́тунок -нку 1. minőség

(egysége) <árunál>; *першого*

га́тунку első osztályú 2. fajta,

faj

га́ус -a *fiz* gauss

гвалт¹ -y 1. lárma, zaj, zsidvaj;

крича́ти на ~ segítségért kiált;

2. hamarkodás; на ~ будува́ти

- hamarjában épít 3. гвалтом erőszakosan
- гвалт² *isz* ~ розбійники!
segítség! rablók!
- гвалтівний erőszakos <tett>
- гвалтівник -a liliomtipró;
megrontó, megbecstelenítő
(személy)
- гвалтівно *hat* erőszakosan
- гвалтовний 1. zajos, lármás
2. riasztó <csengő> 3. gyors
<hír>
- гвалтовно *hat* 1. zajosan
2. azonnal
- гвалтування 1. megerőszakolás,
nemi erőszak 2. kényszerítés,
erőszak 3. kiabálás, ordítás,
kiáltás 4. ugatás
- гвалтувати *folly* 1. megerőszakol
2. kiabál, zajong, vadul ugat
<kutya> 3. zavar, ingerel
4. segítségért kiált
- Гватемала *földr* Guatemala
- гвер -a *nyug* puska
- гвінейський guineai;
Гвінейська затока Guineai-
öböl
- Гвінея *földr* Guinea
- гегати *folly* → гегекати
- гегекати *folly* 1. gágog <liba>
2. hahotázik, hangosan nevet
- гегнути *bef* → гегекати
- геготати *folly* → гегекати
- гедз -a → гедзь
- гедзатися *folly* 1. megriad,
megrémul 2. vergődik,
szeszélyeskedik
- гедзкатися → гедзатися
- гедзь -я *áll* bögöly
- гейм -a *sport* game
- гелгати *folly* gágog
- гелгіт -готу → геггіт
- гелготати → гелгати
- гелготіти 1. gágog 2. zajong,
lármázik <ember>
- гелготун -a 1. gágogó
2. locsogó, fecsegő
- гелертер -a szobatudós
- гелетка *nyug* dagasztóteknő,
dézsa
- геггіт -готу 1. gágogás
2. zajongás
- герготати → гелготіти
- герготіти → гелготіти
- герліга → гирліга
- гетра 1. kamásni, kamásli,
lábszárvédő 2. *sport* sportszár
- гетто *nyag s* gettó
- гешэфт -у *gúny nép* 1. üzlet
2. spekuláció,
nyereségelhajzás
- гзітися *folly* őgjön, dühöng
- гїгнути *bef* 1. megdöglök
2. ledob <vmit a földre>
- гирліга pásztorbot
- Гібралтар -a *földr* Gibraltár
- гібралтарський gibraltári;
Гібралтарська протока
Gibraltári-szoros
- гланда *orv* mandula
- глауберовий *vegy* glauber-;
глауберова сіль glaubersó
- глей -ю 1. agyag, iszap
2. kolduscipa, ragacs

глейкий ragacsos, tapadós,
 ragadós
 глейовий agyagos
 глеювати agyagos, iszapos
 гміна tört gmına <lengyelországi
 község>
 гніт -ноту 1. lámpabél 2. kanóc,
 gyújtózsínór
 гнотовий kanóc-, (lámpa)bél-
 гноття táj rongyok
 гну nrag s h n áll gnú
 гогель-могель гогелю-
 могелю cukorral kikevert
 tojássárgája
 гоголь -я 1. áll kerkeréce
 (Clangula clangula) 2. ficsúr
 ходити гоголем
 ficsúroskodik, dölyfösködik
 гоголь-моголь гоголю-
 моголю → гогель-могель
 гой -я goj <a keresztények zsidó
 elnevezése>
 Голгофа 1. Golgota
 2. kinszenvedés, szenvedések
 sorozata
 гонт -у zszindely; під гонтами
 zszindellyel fedett
 гонта -и → гонт
 гонтар -я zszindelyező <ember>
 гонтовий zszindelyes, zszindely-
 горготати foly zajong, lármáz,
 zúg, zörög, dübörög
 горготіти → горготати
 гралі → габлі
 грасувати foly nyug ledöngöl,
 egyenget <földet>

гра́ти tb rács; бу́ти за гра́тами
 rács mögött van, börtönben van
 гра́тований (be)rácsozott
 <ablak>
 гратувати foly rácsoz
 гратулювати foly nyug gratulál
 гратуляція gratuláció,
 jókívánság
 гратча́стий rácsos, berácsozott
 грейпфру́т -а növ grapefruit
 (Citrus paradisi)
 гре́йфер -а ép markológép
 Гренла́ндія földr Grönland
 гренла́ндський grönlandi
 гре́чний udvarias, tisztelettudó
 гре́чність -ності udvariasság
 гре́чно udvariasan
 гринджо́ли tb nyug teherszán,
 szánkó
 гринджо́лята tb kis szánkó
 грис -у korpa
 грі́нвічський greenwichi
 <délkör>
 грум -а 1. lovászfiú, groom
 2. küldönc, inas, groom
 гру́нт -у 1. talaj 2. szilárd fenék
 <folyónál> 3. telek
 4. kiindulópont; alap;
 втрача́ти ~ під нога́ми
 elveszti a talajt a lába alól
 гру́нтований 1. (meg)alapozott
 2. beföldelt, földdel befedett
 гру́нтовий talaj-, talajos;
 гру́нтова́ злітна смуга füves
 felszállópálya

ґрунто́вка 1. alapozás 2. *műv* az alapszín megadása, alapozása
3. *műv* alapszín

ґрунто́вний 1. alapos, részletes, pontos, tüzetes 2. komoly, súlyos

ґрунто́вність -ності alaposság, megbízhatóság

ґрунто́вно *hat* alaposan, derekasan, lényegesen, alapvetően

ґрунтово́тма *mgazd* talaj kimerülése

ґрунтозахисний talajvédelmi

ґрунтозна́вець -вця pedológus

ґрунтозна́вство talajismeret, talajtan

ґрунтозна́вчий talajismereti, pedológiai

ґрунтообро́бний talajművelő
<гép>

ґрунтопідпу́шувач -a kultivátor, talajlazító

ґрунтопогли́блювач -a talajszélesítő

ґрунтосто́млення →
ґрунтово́тма

ґрунтоутво́рення talajképződés

ґрунтува́льник -a alapozást végző személy, alapozó munkás

ґрунтува́ння 1. alapozás; ~ по бето́ну beton alapozás 2. *műv* az alapszín megadása, alapozás
3. *műv* alapszín

ґрунтува́ти *foly* 1. alátámaszt, (meg)alapoz, támaszkodik

<tényekre> 2. alapoz
<alaptázzal>

ґрунтува́тися alapszik, alapul

ґрунь -я *нууг* hegycsúcs, dombtető

ґудз -а → **ґудзь**

ґудзик -а 1. gomb
2. nyomógomb, billentyű
3. dudor

ґудзиковий gomb-, billentyű-

ґудзикува́тий gombszerű, gombalakú

ґудзува́тий dudorral teli, görcsös

ґудзюва́тий → **ґудзува́тий**

ґудзь -я 1. gomb 2. dudor
3. göb, csomó

ґу́ля dudor

ґуля́стий dudoros

ґуля́ш -у gulyás <étel>

Є

є¹ *nrág s je* <betű- v hangkapcsolat> **вісловити є** je hangkapcsolatot kiejt;
написа́ти є je betűkapcsolatot ír

є² van, létezik → **бу́ти**

єва́нгеліє *vall* evangélium

єва́нгеліст -а 1. *vall* evangélista
2. evangélikus, luteránus (férfi)

єва́нгелі́чний 1. evangéliumi
2. evangélikus

єва́нгельський *vall* evangéliumi

- євгеніка *él* fajnemesítés,
 eugenika
 євгенічний *él* eugenikai
 євнух -а eunuch, herélt
 євразійський *földr* eurázsiai
 Євразія *földr* Eurázsia
 єврэй -я izraelita, zsidó (férfi)
 єврэйка izraelita, zsidó nő
 єврэйський 1. zsidó, izraelita
 2. héber
 евро euro <penzegység>
 Європа Európa
 європéець -пéйця európai (férfi)
 європеїзація
 1. (el)európaiasodás
 2. (el)európaiasítás
 європеїзувати *foly* európaizál
 європеїзуватися *foly*
 (el)európaiasodik
 європéйка európai nő
 європéйський európai
 євстахієвий : *орv* євстахієва
 труба Eustach-féle kürt
 євхарістія eucharisztia
 євшáн-зілля *növ* 1. szeppei
 üröm 2. varázsital
 єгер -а 1. (fő)vadász 2. őr,
 gondozó, felügyelő
 <állattenyésztő telepen>
 3. határvadász <katona>
 єгерський vadász-; őр
 Єгíпет -пту *földr* Egyiptom
 єгíпетський egyiptomi;
 єгíпетська тьма egyiptomi
 sötétség; єгíпетська робóта
 keserves munka
 єгíптíнин egyiptomi férfi
 єгíптíнка egyiptomi nő
 єдвáб -у *nyug rég* selyem
 єдвáбний selyem-, selymes
 єдинáк -á → одинáк
 єдінний 1. egyetlen, egyedüli
 єдíне рíшення v розв'язáння
 egyetlen (lehetséges) döntés
 2. egységes єдíна
 літературна мóва egységes
 irodalmi nyelv
 єдінність -ності egységesség,
 egység
 єдíно *hat* egyedül, csakis,
 kizárólag
 єдинобóжжя *vall* egyistenhit,
 monoteizmus
 єдинобóжність -ності
 → єдинобóжжя
 єдинобóрець -рця páрviadalban
 résztvevő fél
 єдинобóрство páрviadal, viadal;
 східні єдинобóрства keleti
 harcművészetek
 єдинобóрствувати *foly*
 párbajozik, páрviadalban vesz
 részt
 єдиновíрець -рця 1. hitsorsos,
 hittárs 2. egyhitű <pravoszláv
 szekta tagja>
 єдиновíрка 1. hitsorsos, hittárs
 2. egyhitű nő <pravoszláv
 szekta tagja>
 єдиновлáддя egyeduralom
 єдиновлáдний egyeduralkodó,
 egyeduralmi
 єдиновлáдність -ності
 egyeduralom

єдинокрòвний 1. vérrokon
 2. egy törzshöz tartozó, uazon
 törzsbeli
 єдиначáльний -a egyszemélyi
 vezető
 єдиначáльність -ности
 egyszemélyi vezetés
 єдинорíг 1. áll agyaras narvál
 2. mit egyszarvú 3. rég
 tűzéségi ágyú
 єдиноутрòбний egy anyától
 való, vér szerinti
 єднáльний 1. egyeztető,
 összehangoló; összekapcsoló;
 єднáльна комісія egyeztető
 bizottság
 єднáння egyesülés, érintkezés,
 kapcsolat, összeköttetés; в
 єднáнні сіла egységben az erő
 єднáти *foly* чим egyesít,
 összeköt, összeilleszt
 єднáтися egyesül, vegyül,
 összeköttetésbe lép
 єдність -ости 1. egység,
 oszthatatlanság 2. *nyelv*
 kapcsoló; ~ сполучник
 kapcsoló kötőszó; ~ місця,
 часу і дії hely, idő és
 cselekmény egysége; ~
 протилéжностей ellentétek
 egysége
 єжа *növ* csomós ebír (*Dactylis*
glomerata)
 єзуїт -a 1. jezsuita 2. *átv*
 képmutató, álnok
 єзуїтство képmutatás, álnokság

єзуїтський *vall* jezsuita; ~ орден
 jezsuita rend
 ей бóгу *isz* istenemre, bizony
 isten
 Єкатеринослав -a
 Jekatyerinoszlav <ma:
 Дніпропетрòвськ
 Dnyiproperetrovszk>
 єктéнія *vall* ekténia <hangos papi
 ima>
 елэй -ю 1. (szent) olaj, illatos
 kenet 2. *átv* balzsam,
 vigasztalás, megnyugvás
 елэйний kenetteljes ~ тои
 kenetteljes beszéd(mód),
 mézes-mázos beszédmodor
 елэйність -ности kenetteljesség,
 ~ мóви kenetteljes v
 mézesmázos beszéd
 елэйно kenetteljesen ~ говоріти
 kenetteljesen beszél
 Єлізаветград -a Jelizavetgrad
 <ma: Кіровоград
 Kirovograd>
 ємкий tágas, öblös, terjedelmes
 ємкість ұrtartalom; *ker* ~ рíнку
 piac felvevőképessége
 ємний → ємкий
 ємпісний *vill* felvevőképességű,
 befogadóképességű
 ємпіість -ности
 1. befogadóképesség, kapacitás
 2. villamos kapacitás
 єпа *jen* <japán pénznem>
 єпòт -a 1. áll mosómedve
 2. mosómedvebunda

енóтовий mosómedve- ~ komír
 mosómedvegallér
 епархіальний püspökségi,
 egyházmegyei ~ вісник
 egyházmegyei közlöny;
 епархіальна церква
 episzkorális egyház <angol>
 епáрхiя egyházmegye, püspökség
 епiскоп -a *vall* püspök
 епископáльний püspökségi,
 püspöki
 епiскопство *vall* 1. püspöki
 rang, méltóság 2. püspökség
 3. egyházmegye
 епiскопський *vall* püspöki
 епитiмiя *vall* vezeklés, büntetés,
 elégtétel
 епитрахіль *vall* stóla <papi
 öltözék része>
 ер -a *nyelv* a kemény jel (ь) neve
 ерáрх -a → iерáрх
 Еревáн -a Jereván
 ерéй -я → iерéй
 ересь *vall* 1. eretnkség
 2. zagyvaság, ostobaság;
 говорити ~ zagyvaságot beszél
 еретiк -á *vall* eretnek
 еретiцтво *vall* eretnkség
 еретiчка *vall* eretnek nő
 еретiчний *vall* eretnek;
 еретiчна думка eretnek
 gondolat
 éрик¹ -a holtág, holtmeder,
 összekötő (folyó)ág
 éрик² -a *nyelv* a lágy jel (ь) neve
 ерóглиф → iерóглиф
 Ерусалим -у *földr* Jeruzsálem

єствó 1. lényeg зрозуміти ~
 закону megérti a törvény
 lényegét: ~ закону a törvény
 lényege 2. lény 3. vkinek énje,
 mivolta
 єсть¹ van, létezik → бyти
 єсть² *kat* igenis! parancsára! ~
 пане генерáле ! Igenis,
 tábornok úr !
 ётир -я → ятирь
 ефрэйтор -a *kat* őrvezető, káplár
 ефрэйторський őrvezetői
 єхiда *h n nép* becsmérő,
 gyalázkodó, pocskondiázó alak
 єхидна 1. áll ausztráliai
 hangyászsün 2. áll ausztráliai
 fekete kígyó 3. átv
 ellenségeskedés, irigykedés
 4. átv gonosz nyelvű rágalmazó
 єхидний gonosz, kaján,
 rosszindulatú
 єхидність -ності gonoszság,
 kajánság
 єхидно *hat* gonoszul, kajánul
 єхидствувати *foly* gonoszkodik,
 kárörvend

Й

й¹ *mag s j* < hang v betű >
 вiмовити й j hangot ejt;
 написати й j betűt ír
 й² → j²
 ймєння → im'я
 ймовiрно *hat* → iмовiрно
 ймовiрний → iмовiрний

ймові́рність -ості →

імові́рність

йно́ *hat* → іно́

йня́ти йму́, ймеш, йму́ть *foly* ~

віри v віру кому́, чому́ bízik
vkiben, vmiben, hisz vkinek

йня́тися йму́ся, ймешся,

йму́ться *foly* не йме́ться мені́
віри nem hiszem, nem tudom
elhinni, hihetetlennek tartom

йові́яльний jovі́ális, vidám,
jókedvű

йог -a jógi <a jóga tanításának
követője>

йога jóga

йо́гівський jóga-

його́¹ őt → він

його́² ő, őx *névt. nrag* (az ő)

... -a, -e, -ja, -je; az ővé ce

його́ словні́к ez az ő szótára

його́мо́сц -i főtisztelendő(ség)

йо́гурт -y joghurt

йод -y *vegy* jóд

йоді́д -y *vegy* jodid

йоді́зм -y *orv* jodizmus,
jódmérgezés

йо́дистий *vegy* jódos,

jódtartalmú ~ водень

jóдhydrogén; ~ калі́й

káliumjodid; ~ на́трі́й

nátriumjodid

йодлюва́ти *foly* jóдlizik

йодль -я jóдлі <alpesi hegylakók
dala>

йо́дний *vegy* jóд-; йо́дна

насто́янка jóдtinktúra; йо́дне

число́ jóдszám <%-ban>

йодофо́рм -y *vegy* jodoform

йой *isz* jaj!, juj!

йо́йк -y siránkozás, jajgatás

йо́йкати *foly* jajgat, feljajdul

йо́йкнути *bef* → йо́йкати

йо́йкотня́ jajgatás, jajveszékelés,
siránkozás

йол -a joll, kétárbócos

vitorlášajó

йо́бла keskeny csónak; két v

négyevezős sajka v ladik

йо́лоп -a *pejor* gyámoltalan,

mamlasz, ügyefogyott, buta,

ostoba, tökfilkó

йому́ neki → він

йор -a *nyelv rég* a kemény jel (ъ)
neve

Йорда́н -y 1. Jordán folyó

2. vízkereszt ünnepe

йорда́нь → Йорда́н 2.

йорж -á 1. áll sügér (Acerina

cernua) 2. alkoholos koktél

стри́гтися йоржо́м tuskésre

nyíratkozik

йо́ржик -a 1. csőkefe

2. kefefrizura

йо́ржиком *hat* стри́гтися

йо́ржиком tuskésre

nyíratkozik

йоржі́стий felálló, felborzolt,

tuskés <haj>

йо́ржитися *foly* felborzolódik,

összeborzolódik

йо́рзати *foly* izeg-mozog,

fészkelődik

йорі́ jeri, "ы"

йоркші́р -a *mgazd* jorksíri sertés

йоркшірський jorksíri
 йоруба *nrag h n* joruba férfi v nő
 йот -a *nyelv* j betű
 йота görög i betű, ióta; ні на
 йоту egy cseppet sem; egy
 jottányit sem

йотация *nyelv* jésülés, jésítés,
 jotáció
 йотований *nyelv* jésített
 йті → іті
 йти *foly* → іті
 йтіся *foly* → ітіся